

TIEDONJULKISTAMISEN ETIIKKA

Tiedon tuottamisen
ja tiedonvälityksen
muuttuvat käytännöt

3.5.2007

Jussi Nuorteva

KANSALLISARKISTO
RIKSARKIVET

Tiedeyhteisö tieteellisen tiedon luotettavuuden takaajana

- Tieteellisen tiedon luotettavuuden perustana ovat:
 - tiedeyhteisön yhtenäisesti käyttämä tieteellinen metodi, joka on luonteeltaan testattava ja dynaaminen
 - tieteellinen koulutus ja sisällöltään yhtenäiset tutkinnot, jotka tunnustetaan myös kansainvälisesti
 - ensisijaisesti tieteellisiin ansioihin perustuva virantäyttökäytäntö (opetus, yhteisk. vaikuttavuus)
 - tieteellisiin näyttöihin ja kilpailuun perustuva tutkimusrahoitus ja tulosten seuranta ja arviointi
 - tiedeyhteisön kontrolloima (peer review, impaktit) julkaisu toiminta ja mahdollisuus kritiikkiin

KANSALLISARKISTO
RIKSARKIVET

Mikä on muuttunut sähköisessä toimintaympäristössä?

- Suurimmat muutokset koskevat tieteellistä julkaisemista ja tieteellisen tiedon käyttöä:
 - tieteelliset sarjat ovat siirtyneet sähköiseen ympäristöön, joka noudattaa pitkälti samoja periaatteita kuin paperijulkaisemisessa (peer review, impaktit, kritiikki jne.)
 - kaupallisen kustantamisen ansaintalogiikan muutos
 - Open access – uudet käytännöt julkaisemisessa
 - tiedon päivitettävyyden parantaa ajantasaisuutta, mutta vaikeuttaa tietoon viittaamista
 - tiedon säilyttämisen käytännöt ovat kehittymättömät ja pysyvän säilyttämisen vastuu on määrittelemättä (kansainvälinen – kansallinen)

KANSALLISARKISTO
RIKSARKIVET

Verkkotiedon ominaispiirteitä

- Tieteellisen tiedon käyttö verkossa:
 - kirjastolaitoksen merkitys tiedon välittäjänä on vähentynyt, tieto haetaan suoraan verkosta
 - verkkotietoa haetaan vain osittain tieteellisesti luotettavien sivustojen kautta, yleisimmin tietoa haetaan käyttäen vapaata hakua ja hakukoneita
 - tiedon tuottaminen verkkoon on helppoa eikä tiedon tuottajan osaamista voida kontrolloida (tutkinnot, metodi, kritiikin ottaminen huomioon)
 - tiedon pysyvyyttä (integriteetti) ei usein ole taattu
 - epäeettisten käytäntöjen yleistyminen ja tiedeyhteisön vaikeudet puuttua niihin (plagiointi, disinformaatio)

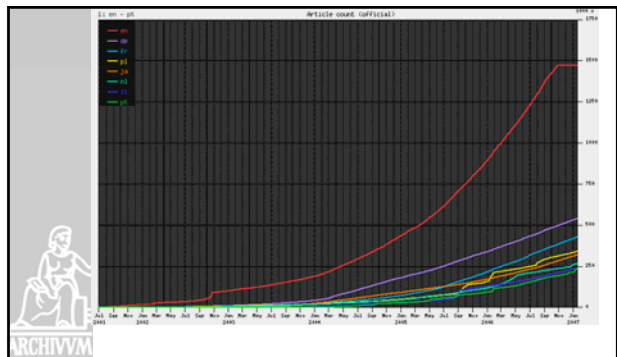
KANSALLISARKISTO
RIKSARKIVET

Wikipedia-malli – voiko avoimeen tapaan tuottaa tietoa luottaa?

- Taustalla jo 1980-luvulla luotu perusteknologia ja Ward Cunninghamin sen pohjalta 1994 käynnistämä WikiWikiWeb. Ei vielä täysin avoin toimintamalli.
- Jimmy Walesin v. 2000 käynnistämä Nupedia loi perustan 15.1.2001 aloittaneelle Walesin ja Larry Sangerin Wikipedialle, ns. free content encyclopedialle.
- Wikipedian suosio kasvoi nopeasti etenkin 2004 jälkeen ja uusia kieliversioita on syntynyt jatkuvasti (taulukko).
- Suosion kasvu synnytti keskustelun Wikipedia-tiedon luotettavuudesta.
- 2005 ns. Seigenthaler controversy – kuka vastaa tiedon luotettavuudesta?

KANSALLISARKISTO
RIKSARKIVET

KANSALLISARKISTO
RIKSARKIVET

Wikipedia vs. Encyclopaedia Britannica

- *Nature* julkaisi 14.12.2005 vertailun (Peer Review), jossa arvioijat olivat vertailleet 50 valitussa artikkelissa olevan tiedon luotettavuutta Wikipedian ja Encyclopaedia Britannican välillä.
- *Nature* julkaisi seuraavan vertailun tuloksista:
 - Britannica: 123 virhettä, keskiarvo 2.92 artikkelissa
 - Wikipedia: 162 virhettä, keskiarvo 3.86 artikkelissa
- Tiedon jatkuva täydentäminen – ongelma vai etu?
- Suhtautuminen Wikipediaan viittaamisessa vaihtelee, vaikeutena muuttuminen ja kirjoittajien puuttuminen.

Wiki-malli tiedon tuottamisessa

- Wiki-malli on yleistymässä nopeasti tiedon tuottamisessa – se tarjoaa avoimia resursseja, jotka voivat lisätä merkittävästi "tuottavuutta"
- Diplomatarium Fennicum – Suomen keskiajan käsikirjoitusten avoin tutkimustiedosto ja sen pelisäännöt?
- Syntykö kirjoittajista kilpailua?
- Ongelmia wiki-mallissa:
 - luotettavuuden turvaaminen, tiedon päivittäminen
 - tekijyyden ongelma – milloin kannattaa/ei kannata kirjoittaa nimettömänä tekstiä?

Tiedon luotettavuus ja pysyvä säilyttäminen

- Sähköisen tiedon tuottamisen ja palveluntarjonnan perustelut – digitoinnin kansainväliset ja kansalliset tavoitteet (Google vs. European Digital Library)
- Julkiset palvelut vs. kaupallinen ansaintalogiikka – millä perusteilla tietoa tuotetaan
- Tiedon rakenteistaminen (metatiedot, indeksointi) ja tiedon integriteetin turvaaminen (migraatio ja manipulaation esto) parantavat tiedon luotettavuutta
- Laatu järjestelmät:
 - <http://www.hon.ch/>
 - http://www.hon.ch/HONcode/HON_CCE_en.htm
 - http://ec.europa.eu/information_society/europe/ehealth/quality/draft_guidelines/index_en.htm

